

МАКЕДОНИСТИКА, 1, 1977

Непосредно пред својот 25-годишен јубилеј, Институтот за македонски јазик »Крсте Мисирков« од Скопје ја збогатува својата научна дејност со уште една своја публикација — списанието МАКЕДОНИСТИКА. Во периодот од 25 години продукцијата на трудовите на соработниците на Институтот се зголеми толку што извесен број од нив не можеа да бидат објавувани во списанието Македонски јазик, па се јави потреба од уште едно списание во кое ќе најдат место пообемни трудови и граѓа од различни области на македонскиот јазик. Потребата од ова списание е во непосредна врска со растежот на научниот лингвистички кадар не само во Институтот, туку и на Филолошкиот факултет на Универзитетот »Кирил и Методиј« и во други педагошки и научни институции. Со истражувањата на македонскиот јазик во различни области македонските лингвисти го привлекоа вниманието на голем број слависти во светот. Така идејата за новата публикација Македонистика се роди во момент кога нејзината појава беше веќе суштинска потреба. Физиономијата на списанието е определена со Уводната редакциска белешка: »Во моментот Институтот за македонски јазик има две публикации: МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, списание коешто излегува еднаш годишно и ги објавува прилозите на наши и странски проучувачи на македонскиот јазик и други прашања

сврзани со лингвистиката и, МАКЕДОНИСТИКА, списание коешто ќе излегува повремено и во него ќе најдат место пообемни трудови и граѓа од областа на македонскиот јазик. Тие две публикации претставуваат неразделна целина и напоредно со другите изданија на Институтот ги презентираат ... резултатите од проучувањата во одделни потесни области на науката за македонскиот јазик (историја, дијалектологија, лексикологија, ономастика, современа состојба и др.)». Редакцијата на списанието ја сочинуваат: н.сов. Тодор Димитровски, н.сов. м-р. Коста Пеев (секретар) и н.сов. Трајко Стаматовски (одговорен уредник).

Македонистика има цел да го поттикне уште повеќе интересот кон истражувањата посветени на македонскиот јазик и со тоа да придонесе за неговата понатамошна афирмација и да ги зголеми контактите како со досегашните, така и со нови соработници. Првиот број донесува пет прилози.

ВАНГЕЛИЦА ДЕСПОДОВА, *Лексиката на Добромировото евангелие* (5—96). Прилогот е магистерски труд на авторот, одбранет во јуни 1973 година на Филозофскиот факултет во Скопје. Тоа е една од ретките анализи посветена во целост на лексиката на еден ракопис од македонска провениенција и претставува солидна основа за понатамошни лексикографски истражувања

од областа на историјата на македонскиот јазик. Трудот се јавува непосредно по фототипското издание на Добромировото евангелие од Моше Алтбауер (М.А., Добромирово евангелие, том. I, Скопје 1973). Во меѓувреме се појави и критичкото издание на Борјана Велчева (Добромирово евангелие, БАН, Софија 1975).

Лексиката на До авторот ја разгледува врз основа на компаративна анализа со други евангелски текстови, канонски и оние на македонската варијанта на црковнословенскиот јазик. Во така поставените рамки оваа метода се покажува многу успешна не само за анализа на лексичкиот фонд на До, туку таа помага и во објаснувањето на некои појави во развојот на евангелскиот текст, воопшто. В. Десподова прави опширен критички приказ на постојната литература, наоѓајќи му го местото на До во развојот на старословенскиот превод на евангелието. Текстот на До зазема посебно место во развојот на старословенскиот превод на евангелието; тој претставува предна карика од канонски старословенски евангелски текстови во т.н. црковнословенски. Централно место во трудот на В. Десподова зазема делот посветен на Лексичките слоеви. Врз основа на споредба со други евангелски текстови, авторот си поставува за цел да ги утврди тие слоеви — од зборовите што му биле својствени на првиот словенски превод на евангелието до понатамошните промени што настанале во Моравија и во Источна Бугарија, па до најновиот лексички слој, типичен за текстовите од македонската редакција. Во зависност од временската и територијална припадност, исто како и Љвов (Из набљудениј над лексикой старославјанских памятников, АН СССР, Учен. зап. Института славяноведения, т. IX, 1954, 139—176), Десподова издвојува три лексички слоја: 1. првобитен јужнословенски слој (архаизми); 2. мора-

визми и 3. втор јужнословенски слој (источнобугаризми и македонизми). Во посебно поглавје се разгледани Лексичките синоними, каде што се подредени и лексичките варијанти што не влегуваат во претходните класификации, вршени по хронолошка или територијална определба на варијантите. Од вака извршената анализа В. Десподова заклучува дека во ракописот на До се употребува ограничена лексика. Поновите лексички изрази во До се застапени неспоредливо помалку во однос на поархаичните. Лексиката на овој текст во многу случаи се совпаѓа со лексиката на најстарите евангелски текстови, а особено на Мариинското евангелие. Лексичкото богатство на До не заостанува ниту зад грчкиот оригинал. При преведувањето на еден грчки збор тој може да биде предаден со еден или со неколку словенски зборови и отука се јавуваат лексичките синоними или варијанти, но честа е и обратната појава кога за два или повеќе грчки збора во словенскиот превод има само еден збор.

КОСТА ПЕЕВ, *Од земјоделската терминологија во македонските народни говори* (97—113). Во овој труд е обработена дијалектната лексика од семантичкиот круг сврзана со деловите на воденицата: видови воденици, делови на воденицата како објект и како структура и називи на други придружни предмети на воденицата како *јаз*, *вратај*, *лом*, *бука* и др. Материјалот е подреден во еден логички ред и соодветно објаснет. За лексемите кои имаат словенско потекло при објаснувањето се тргнува од старословенскиот јазик, а оние што се од туѓо потекло се дава паралелата од соодветниот јазик. Од прегледот на така изложениот материјал Пеев изведува заклучок дека основниот фонд во овој лексички материјал има словенски карактер. Врските со турскиот јазик, што траеле со векови, логично оставиле видни траги и во називите на деловите

на воденицата. Некои од турцизмите зафаќаат голем простор, а други се особено на поодделни говори. Позајмиците од грчкиот јазик се помалубројни. На крајот се констатира дека воденичарската терминологија е уште едно укажување за богатството на народниот јазик, особено во лексиката на основните стопански дејности од селскиот живот. Во оваа лексичка сфера забележливо е влијанието на метафоричноста како фактор во образувањето на називите (сп.: *ламја, устина, баба, жаба, јарец* и сл.). Некои лексеми од воденичарската терминологија даваат можност комплетно да се следи географската дистрибуција на извесни фонетски особености, карактеристични за одделни говори или говорни групи (сп. примери за континуантите на **Љ**: *рачник, ручница, рочна воденица, рџник*). Илустративно е и богатството на деривационите модели, во кои исто така можат да се следат континуантите на некои прасловенски групи во македонското јазично подрачје.

МИТО МИОВСКИ, *Белешки за топонимијата од Костурско* (117–133). Се работи за еден нов прилог кон историјата и дијалектологијата на македонскиот јазик. Покрај презентираниот топонимски материјал од костурските села Габреш, Д'мбени, Косинец, Крчишча, Лобаница и Смрдеш грудот содржи и посебен осврт врз јазичните особености на топонимијата од овие села. Основните податоци за секое село ја одразуваат состојбата од последните години на четвртата деценија на овој век. Овој топонимски материјал одразува еден говорен тип, а се однесува на југозападниот дел од нашето јазично подрачје. Од дијалектна гледна точка ова говорно подрачје не претставува одделна дијалектна група, ами само преоден говор меѓу источното и западното македонско јазично подрачје. И токму таа преодност, како и

јазичната контактност на меѓудијалектен план условиле општите развојни дијалектни појави на нашиот јазик да најдат соодветен одраз и во овој говор. Јазичните особености Миовски ги разгледува на фонетски, морфолошко-структурен и лексички план. Од фонетските особености, како една од најдиференцијалните дијалектни црти, се наведува назализмот. Се работи, всушност, за назализам од етимолошка, од дијахрониска, а не од синхрониска гледна точка, бидејќи старословенските назали во говорот од овие села се разложени на вокална и назална компонента, па така за назалот од заден ред **Љ** се добиени континуантите *џм/џн*, а за назалот од преден ред **Љ** континуантот *ен* (сп. *Гламбочица, Долни Ланк, Ленгина* и др.). Потипични и диференцијални особености на морфолошко-структурен план претставуваат падежниот облик во топонимот *Мажутому Гроп* и прилошките состави, односно топоними-реченици како на пр. *На Крали Марко Трагите*. Разгледаниот топонимски материјал авторот го завршува со красок осврт на неговото етимолошко потекло. Најголемиот дел од забележаните топоними од овој терен се од словенско потекло. Остатокот се топоними од несловенско потекло, пред сè од турско и од грчко, а помалку од романско и албанско потекло. Во таа смисла Миовски докажал дека топонимијата од овие села, коишто денес се надвор од политичките граници на СР Македонија, одразува една поширока состојба што ги надминува говорните рамки и укажува на припадноста на овој говорен тип кон македонското јазично подрачје, како на современ, така и на историски план.

ГЕОРГИ ГЕОРГИЕВСКИ, *Помег врз морфологијата на Кратовското евангелие (деклинација)*, (135–146). Овој прилог е резултат на повеќегодишниот интерес на авторот за овој книжевен споменик од средината на XIV век, како

еден од најтипичните претставници на Кратовско-Злетовската книжевна школа (авторот пишувал за неговите Палеографски и фонетски особености, во Македонски јазик, год. XXII и за Акцентските знаци и местото на акцентот во Кратовското евангелие, Македонски јазик, год. XXIII). Секако истражувањата на Георгиевски нема да запрат тука; веројатно тој ќе продолжи и понатаму со анализа на неговите јазични особености. Во овој прилог се дава опис на морфолошките особености во системот на именските зборови во Кратовското евангелие. Притоа основната замисла на авторот е да ги постави тие карактеристики во корелација со други сродни ракописи, со кои Кратовското евангелие се наоѓа во одредена релација — хронолошка и локално-дијалектна. Тука да истакне дека ваквиот вид истражувања ја добиваат својата поголема научна вредност ако се појават во една компактност, во конкретниов случај во еден целосен опис на јазичните особености на овој ракопис, погледнат од аспект на неговата временска и територијална припадност. Изучувањата во тој правец ќе го збогатат арсеналот на нашата историска дијалектологија и ќе ја осветлат физиономијата на една многу значајна книжевна школа на територијата на Северна Македонија. Врз основа на извршената анализа на морфологијата на Кратовското евангелие Георгиевски во заклучок истакнува дека во промената на именките се одразени оние еволуциони процеси, чии промени се јавуваат како резултат на аналошкиот и на фонетскиот закон. Некои посуштествени промени во системот на заменките не се забележани. Во развојот на морфолошките промени се согледуваат од една страна аналошките израмнувања на формите, од друга страна резултатите од фонетските законитости. Овој ракопис ги познава како простите, така и сложените форми на придавките. Морфолошки подновувања има кај сложе-

ните придавки настанати под влијание на заменската деклинација и под востејство на ред фонетски процеси. Диференцијална дијалектна особеност се примерите *вгобици, сестре*, м. *вгобици, сестры* во ном. мн., каде во вториот случај тврдата промена се заменува со мека, што е типична карактеристика за северномакедонските говори.

МИРЈАНА ГИГОВА, *Црковнословенската лексика во македонските народни приказни* (149—179). Прилогов осветлува едно мошне интересно поглавје од историјата на македонскиот пишан збор во минатото. Користејќи зборници на македонски народни умотворби, народни приказни преданија, легенди и сл., запишувани и објавувани од познати запишувачи и собирачи од XIX век (К. Шапкарев, М. Цепенков и др.), авторот на прилогот презентира голем број примери на црковнословенска лексика, употребувана во овој вид народни творенија. Црковнословенските, што се сметаат за комплетни заемки, во трудот се поделени на три вида: општораширени црковнословенски што станале дел од лексиката на македонскиот јазик, црковнословенски што проникнале во речта на одделни слоеви и црковнословенски изведени со црковнословенските суфикси: *-ие, -ние (-тие), -тел, -телен, -ство, -чески* и со глаголскиот префикс *воз-*. Под првиот тип црковнословенски авторот ја подразбира лексиката што се употребувала во сферата на религијата и христијанската терминологија. Таа лексика опфаќа: називи на жители на небото (*господ, богородица*), називи на цркви и обреди (*храм, исповеда*), називи на црковни должности и звања (*благика, исповедник*), називи на богослужбени книги (*требник*), називи на црковни реквизити (*олтар*), како и фразеолошки состави во кои се јавуваат тие (*господ да ти е на помош, што дал господ* и сл.). Во вториот тип спаѓаат црковнословенски

мите што ги употребувале одделни општествени слоеви. Тоа е лексика со одредено социјално обележје и се одликува со својот книжен карактер, со ретко користење и ограничена сфера на употреба. Таа лексика ја употребувале пред сè луѓе со духовно образование (*пибел, источник, исцели*). Третиот тип опфаќа примери со наведените зборообразувачки морфеми, а меѓу нив најмногбројни се лексемите со *-ие, -ние/-тие* (*бдение, желание, проклетие, спасение, сторение*), но не помалку продуктивни во однос на нивното врзување со современи народни осно-

ви се јавуваат и останатите суфикси (*грабител, благодателен, божество, владически*) и префиксот *воз-* (*возбеличи, воскресје*). Надвор од овие три типа црковнословенизми авторот ги поместува новите образувања коишто настанале како резултат на ширењето на оваа лексика и во речта на обичниот човек (*гоберие, заглавие, землетресение, блудец, причесна* и др.). Кон секој вид заемки авторот дава објаснувања, како увод кон разгледуваната материја.

Кита Бицевска

SLOVO

29

ČASOPIS STAROSLAVENSKOG ZAVODA U ZAGREBU
ZAGREB 1979

S L O V O

**ČASOPIS STAROSLAVENSKOG ZAVODA
»SVETOZAR RITIG«
Instituta za filologiju i folkloristiku, p.o. Zagreb**

Izlazi jedanput godišnje

UREDNIŠTVO: 41000 ZAGREB, DEMETROVA 11

BROJ: 29

**Urednički odbor:
ANICA NAZOR, MARIJA PANTELIĆ,
JOSIP TANDARIĆ**

**Glavni urednik:
ANICA NAZOR**

**Odgovorni urednik:
BISERKA GRABAR**

**Tehnički urednik:
JOSIP MILIĆ**

**Korektori:
JASNA VINCE, JOSIP MILIĆ**

**Ovaj broj časopisa »Slovo« izlazi uz financijsku pomoć Republičke zajednice za znanstveni rad SR
Hrvatske, SIZ–VII.**

Tisak: Štamparski zavod »Ognjen Prica«, Zagreb, 1980.